

ilyen a székely jog van
ajdonába, tehát a királyi

utasításában a törekvés,
át mind a személyekre,
országgyűlése a nemesi
tett székely köznemes-
kerül. Ezen törekvések

székhívasra, annak elle-
st kellett volna tartani.
alaptörvényei, melyek
feledésbe menjenek”.¹⁷

sze, de az élesedő párt-
egyk utolsó leiratában
nányt, Esterházy Ferdinánd
ly döntéssel lehetőség
következett halála után
ben mit sem változott.
szébenben. Terjedelmi
n kifejezni nem tudjuk.
onban az 1841- 1843
gyűlés, melyen addig
bbágy-földesúr dichot-
esülését és a gazdasági
ése szolgáltatott okot a
échenyi, Kossuth Deák
radott állapotban volt.
a felirában sérelmezik
ig terhe alatt sínyledik,

nemzetet a határőrség

2000) 312.

ely ugyancsak elmaradott

és az adóztatás súlya alól mentse fel, V. Ferdinánd azonban egy törvénytervezetben azt
indítványozta, hogy csak abban az esetben legyen mentesítve a székelységet az adók
alól, ha az ország védelmére saját költségükön katonáskodni fognak.²²

Pálffy János a kolozsvári országgyűlés 138. ülésén kijelenti, hogy a kor egyik legsür-
getőbb feladata a földesúr és az úrbéres közötti viszony rendezése.²³ Törvényjavaslat
készült az úrbéresek költözködési jogáról. Szabályozza az elköltözés módját és idejét és
az elköltöző úrbéres vagyoni jogi igényének becslése szerint való kielégítését.²⁴ Törvényja-
vaslat születik arról is, hogy ezután minden ember jogosult lesz per során a felperesi,
mind az alperesi pozíciót betölteni, keresettel élni, azonban „tehetetlenség” esetén a
jobbágyaknak joga van a földesúrtól pártfogást kérni, illetve joga megmarad a közvé-
delemért folyamodást tekintve. Törvényjavaslat születik az úrbéresek tulajdonjogával
kapcsolatban is: kimondják, hogy „minden nem nemesnek joga lesz ezután akármely
fekvőjokat szerezni és bírni.”²⁵

2.3. Wesselényi Miklós szerepe és gondolatai az úrbér kapcsán

Wesselényi Miklósnak az 1820-as évek végétől egyik fő törekvése az volt, hogy Erdély
vezető politikusait és a nemességet meggyőzze a rendiség régi formában való fenn-
tartásának veszélyeiről és előkészítse a nélkülözhetetlen változások elfogadását.²⁶ Már
az 1830-as évek elejétől kezdve halaszthatatlan feladatnak tartotta egy olyan úrbéri
törvény elfogadását, amely fokozatosan elvezet a jobbágyrendszer teljes felszámolá-
sához. A kiváltságrendszer kereteinek oldásáért, a kiváltságok kiterjesztéséért egyebek
között a feudális alapviszony, a földesúr-jobbágy viszony felbontásának lehetőségéért
küzdött. Szembe kellett állni a jobbágyvédő szerep „csudálatos színét” viselő udvarral
is.²⁷ Abból indult ki, hogy ameddig az Erdély lakosságának nagy része alárendelt, függő
helyzetben van, és nélküli a polgári szabadságjogokat, amíg a nemzetet *de jure* csak
kiváltságos rétegből áll, nem következhet be az annyira kívánatos nemzeti megújulás,
következésképpen a magyarság gyenge és sebezhető marad. A szükséges változtatások
kidolgozásánál mintául szolgáltak számára a nyugati történelmi rendszerek mellett az
erdélyinél jóval rendezettebb magyarországi úrbéri viszonyok, illetve Széchenyi István
reformjai.²⁸ Fontosnak tartjuk ezen a ponton megjegyezni, hogy a magyarországi úrbér
története az erdélyitől gyökeresen eltér. Oka ennek az, hogy Erdély társadalmi és alkot-
mányos fejlődése – az egyes kapcsolódási pontokat leszámítva – Magyarországtól való
különválása óta más utat járt be. Amikor Erdélyben még úrbér nincs és a jobbágy

22 SZÁDECZKY (5. lj.) 361.

23 SÁNDORFY (17. lj.) 489.

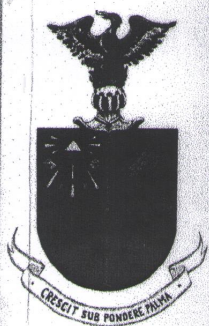
24 SÁNDORFY (17. lj.) 461.

25 SÁNDORFY (17. lj.) 489.

26 EGYED Ákos: „Wesselényi Miklós és a jobbágyfelszabadítás Erdélyben 1848-ban” *Erdélyi Múzeum* 1996/3-4. 220.

27 DÉNES Iván Zoltán: *Liberális kihívásokra adott konzervatív válasz* (Budapest: Argumentum, Bibó István Szellemi Műhely 2008) 35.

28 EGYED 1996 (26. lj.) 219.

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

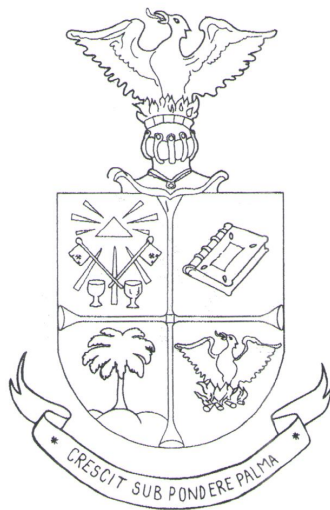
ACTA IUVENUM CAROLIENSIA V.

A KIADVÁNYBAN MEGJELENT MUNKÁKAT ÍRTÁK:

Angeli Marianna, Asztalos Roland, Farkas Flóra,
Gyarmati Emese, Kiss Bettina Boglárka, Kövesdi Zsuzsanna,
Nagy László, Nagy Péter, Németh Szabolcs, Rácz Ildikó,
Szenttamási Geszti Alexandra, Szöghy Szabolcs

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

ACTA IUVENUM CAROLIENSIA V.

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar kiadványa

Budapest, 2014

Á KIADVÁNYBAN MEGJELENT MUNKÁKAT ÍRTÁK:

Angeli Marianna, Asztalos Roland, Farkas Flóra, Gyarmati Emese, Kiss Bettina Boglárka,
Kövesdi Zsuzsanna, Nagy László, Nagy Péter, Németh Szabolcs, Rácz Ildikó,
Szenttamási Geszti Alexandra, Szöghy Szabolcs

TÉMAVEZETŐK:

Dr. Antalóczy Péter, Dr. Boóc Ádám, Dr. Grad-Gyenge Anikó, Dr. Homicskó Árpád,
Dr. Kun Attila, Dr. Szuchy Róbert, Dr. Tóth András

SZERKESZTETTE ÉS LEKTORÁLTA:

Dr. Deres Petronella

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar kiadványa

Felelős kiadó: Dr. Antalóczy Péter

ISSN 2062-9206

A kiadvány nyomdai előkészítését
a Patrocinium Kiadó végezte

TA

ELŐSZÓ

ANGELI MARIANNA

*A nem vagyoni kártérítési
új jogintézménye a sérelmi
elégítéssel történő kompenzáció*

ASZTALOS ROLAND

*A részvénytársaságok
különös tekintettel az*

GYARMATI EMESE

*Feltűnő értékaránytalanságok
Alia petens temere cito*

NAGY LÁSZLÓ

A bérleti szerződés, líz

NAGY PÉTER

Dósa Elek és az úrbér

NÉMETH SZABOLCS

*Rendelkezések az online
jogrendszerben*

SZENTTAMÁSI GESZTI ALEXANDRA

A csődeljárás hiányosságai

SZÖGHY SZABOLCS

*Az orvos kártérítési ke
előforduló esetek ismer*

AT ÍRTÁK:

ese, Kiss Bettina Boglárka,
abolcs, Rácz Ildikó,
bolcs

Dr. Homicskó Árpád,
András

gram

nányi Kar kiadványa

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ7

CIVILISZTIKA

ANGELI MARIANNA

*A nem vagyoni kártérítés megszűnése Magyarországon? A Polgári Törvénykönyv
új jogintézménye a sérelemdíj, - mint a személyiségi jogok megsértésének vagyoni
elégtétellel történő kompenzációja*11

ASZTALOS ROLAND

*A részvénytársaságok története, szervezete és irányítása Magyarországon,
különös tekintettel az új Polgári Törvénykönyvre*33

GYARMATI EMESE

*Feltűnő értékaránytalanság
Alta petens temere cito se dolet ima tangere*61

NAGY LÁSZLÓ

A bérleti szerződés, lízing és a franchise81

NAGY PÉTER

Dósa Elek és az úrbér kérdésének bírlapi vitája94

NÉMETH SZABOLCS

*Rendelkezések az online adatok posztumusz jogi sorsáról az egyesült államok
jogrendszerében*111

SZENTTAMÁSI GESZTI ALEXANDRA

A csődeljárás hiányosságai132

SZÖGHY SZABOLCS

*Az orvos kártérítési kötelessége. Orvosi műhibaperek kapcsán legtöbbször
előforduló esetek ismertetése*142

DÓSA ELEK ÉS AZ ÚRBÉR KÉRDÉSÉNEK HÍRLAPI VITÁJA

1. A Reformkor közjogi vitáiról

„Két nevezetes és nagy érdek áll itt szemközt egymással, 's szinte olly egymáshoz nem közelíthető ellentétben, mint észak déllel; értem a földesuraság és polgárosítandó, vagy jobban szólva: nemzetesítendő nép érdekeit. Ama mellett százados gyakorlat, elidült jog, sőt maga az alkotmány szólanak; emezt emberiség érzete, a' kor tisztult szelleme, 's egy dicsőbb, virágzóbb 's több százezer polgárokkal szaporodandó hon nagyszerű eszméye védik.”¹

A reformkori Erdély és Magyarország egyik legégetőbb problémáját alighanem az úrbér kérdés rendezése jelentette. A földesúri-jobbág viszony rendezetlen statusa, illetve nem megfelelően rendezett volta a magyar polgári átalakulás egyik legnagyobb akadályát jelentette. E témában felszólalt, írt a két magyar hon majd minden politikusa, publicistája. Jelentős viták, túlfűtött érzelmek, szenvedélyes szölamok jellemzik ezt az időszakot. A téma nagysága és a terjedelmi korlátok miatt az alábbi dolgozatnak nem célja, hogy a polgári átalakulás ezen sarkalatos pontját a teljesség igényével ismertesse, a kapcsolódó kérdésekre válaszoljon, egyáltalán azokat összegyűjtse. Jelen írás egyetlen célja csupán, hogy a fenn említett viták közül egy 1842-ben az Erdélyi Híradóban Dósa Elek marosvásárhelyi jogtanár, Pálffy János politikus, író és Berzenczey László, Marosszék későbbi kormánybiztosa² között végbemenő hírlapi polémiát mutasson be, melynek témája a székely jobbágyság reformkori helyzete és az úrbérrendezés székelyföldi alkalmazása.³

2. A székely úrbér egyes kérdései

A székelyföldi társadalomfejlődés egyik sajátossága volt, hogy az ottani úrbériség rendszere különbözött az általános erdélyitől.⁴ Még mielőtt a vita körülményeit, illetve az egyes álláspontokat ismertetnénk, fontosnak tartjuk, hogy az Erdélyt és a székelységet jellemző egyes körülményekről is szóljunk.

1 FOGARASI P. János: „Úrbéri tervezet” *Erdélyi Híradó* 1842/15. 91.

2 Az 1848-1849-es szabadságharc ideje alatt.

3 BÓZÓDI György: „A székely társadalom 1848-ban” in: ZÁHONY Éva (szerk.): *Hitel - Kolozsvár 1935-1944. II. kötet. Tanulmányok, repertórium* (Kolozsvár: Bethlen Gábor Könyvkiadó 1991) 205.

4 EGYED ÁKOS: *Székelykérdések az 1848-i erdélyi országgyűlésen*. Forrás: <http://www.hbml.archivportal.hu/data/files/144805878.pdf> (2014. 03. 20.) 233.

2.1. A Székelyföld jogállása

A székelység eredete felelősen és elméletek léteznek.⁵ A székelység elsődleges felföldi vármegyéktől és váraktól hatóságok működtek, a székely törvény és jogszabályok – számos alkalommal ke-

A székely kiváltságok egyike a kiváltságok egyik kategóriájának, jóval régebbiről való sajátosság.

A székely kiváltságok a székely haszonélvezői jogok szállítását jelentették a koronának.

A Reformkor időszakában a székely területileg két részre tagolt volt, a közgazgatási és igazgatási terület, Udvarhely-, Maros-, és a Bács erőteltjes ellenőrzés alatt.

A kétféle tagoltság a magyar vármegyékkel és az arisztokráciával, a jobbágysággal, a székely jogállásokkal: ősbjobbágyság.

Fontos osztályozási szempont szerint minden székely n-

5 SZÁDECZKY KARDOS Lajos: *A székelység* (Budapest: Kádár Kiadó 1993) 17.

6 BÓNIS György: *Magyar jogszabályok* (Budapest: Kádár Kiadó 1993) 17.

7 Dósa Elek tizenkét pontot említi az alkotmányos E törvényességgel bírt törvények (1861) 99–100.

8 BALÁS GÁBOR – DOMOKOS JÓGI Könyvkiadó és a Magyar Könyvkiadó 1991) 61–63.

9 Nathalie KÁLNOKY: *A nemzeti jog* (Budapest: Kádár Kiadó 1993) 25.

10 KÁLNOKY (9. l.) 52.; DÓSA

11 BÓZÓDI (3. l.) 205.

12 Joguk volt beavatkozni a b-

13 BÓZÓDI (3. l.) 206.

14 BÓZÓDI (3. l.) 206–207.

K HÍRLAPI VITÁJA

zinte oly egymáshoz nem
ág és polgárosítandó, vagy
zados gyakorlat, elidült jog,
kor üsztult szelleme, 's egy
ló hon nagyszerű eszméye

problémáját alighanem az
rendezetlen statusa, illetve
gyik legnagyobb akadályát
den politikusa, publicistája.
lemzik ezt az időszakot. A
ozatnak nem célja, hogy a
lismertesse, a kapcsolódó
írás egyetlen célja csupán,
adóban Dósa Elek maros-
ászoló, Marosszék későbbi
son be, melynek témája a
székelyföldi alkalmazása.³

az ottani úrbériség rend-
a körülményeit, illetve az
Erdélyt és a székelységet

zerk.): *Hitel - Kolozsvár 1935-*
nykiadó 1991) 205.
p://www.hbml.archivportal.

2.1. A Székelyföld jogállása, különösen tekintettel a székely társadalom reformkori helyzetére

A székelység eredete felől nincs biztos tudásunk, hiteles adatok híján csupán feltevések és elméletek léteznek.⁵ Az Erdély keleti részén elterülő Székelyföld (*terra Siculorum*) népességének elsődleges feladata a keleti határ védelme volt. Ezen terület a királyi és vajdai vármegyéktől és váraktól merőben különböző jogterület volt, amelyen önálló székely hatóságok működtek, a királytól kinevezett székely ispán vezetése alatt és ahol csupán a székely törvény és jogszokás uralkodott.⁶ A székely kiváltságok⁷ – a Reformkorig bezárólag – számos alkalommal kerültek korlátozás alá, vonták kétségbe, vagy vették figyelemen kívül.⁸

A székely kiváltságok – az ismert oklevelek alapján – nem a különféle nemesi kiváltságok egyik kategóriája, amelyet a király adományozott, vagy ismert el, hanem azok jóval régebből való saját törvények voltak.⁹

A székely kiváltságok jellegzetessége, hogy az egész székely társadalom a nemesi adomány haszonélvezője volt. A székely földek még magszakadás és áruulás esetén sem szálltak vissza a koronára, hanem végső soron a székely közösséget illették.¹⁰

A Reformkor időszakára a székely társadalom teljesen átalakult és felaprózódott.¹¹ Területileg két részre tagolódtott: Csík és Háromszék népét a katonáskodás kötötte guzsba, a közigazgatás és igazságszolgáltatás pedig az osztrák parancsnokság alá tartoztak.¹² Udvarhely-, Maros-, és Aranyosszék területén külsőleg érvényesültek a kiváltságok, de Bécs erőteljes ellenőrzése miatt *de facto* alig különböztek a vármegyéktől.¹³

A kétféle tagoltság mellett meg kell említeni a székely társadalom csoportjait is: magyar vármegyéből áttelepült *arisztokrácia*, *primorok*, kiknek jogállása nem azonos az arisztokráciáéval, *lőfők* (principili), *gyalogosok* (pixindarii), a *köznemesi réteg* (libertinus), *polgárság*, *szellérek* és a *jobbágyság*. A jobbágyság tovább osztható (möglicherweise különböző jogállásokkal): *ősjobbágyságok*, *fejeköztől jobbágyságok* és *fogott jobbágyságok*.¹⁴

Fontos osztályozási szempont, hogy székely jobbágyról van-e szó. A privilégiumok szerint minden székely nemes, tehát nem lehet jobbágy. A birtokok típusai szerint pe-

5 SZÁDECZKY KARDOS Lajos: A székely nemzet története és alkotmánya (Reprint: Budapest: Akadémiai Kiadó 1993) 17.

6 BÓNIS György: *Magyar jog-székely jog* (Kolozsvár: M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem 1942) 9.

7 Dósa Elek tizenkét pontban foglalja össze a privilégiumokat. DÓSA ELEK: *Erdélybéli jogtudomány, melyet az alkotmányos Erdélyben az 1000-dik év óta törvényszerűen költ, s az 1849-dik évig érvényességgel bírt törvények és szokások szerint* (Kolozsvár: Evangelico Református Főtanoda 1861) 99–100.

8 BALÁS GÁBOR – DOMOKOS ANDREA: *Erdély rövid jogtörténete 1947-ig* (Budapest: A Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó és a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete közös kiadása 1991) 61–63.

9 NATHALIE KÁLNOKY: *A nemes székely nemzet konstitúciói és privilégiumai* (Csíkszereda Pallas 2007) 53.; SZÁDECZKY (5. l.) 25.

10 KÁLNOKY (9. l.) 52.; DÓSA 1861 (7. l.) 99.

11 BÖZÖDI (3. l.) 205.

12 Joguk volt beavatkozni a házasság és öröklés rendjébe is.

13 BÖZÖDI (3. l.) 206.

14 BÖZÖDI (3. l.) 206–207.

dig két nagy osztályt különböztethetünk meg: olyan birtok, amelyen a székely jog van hatályban, és ami királyi adományozás útján került a földesúr tulajdonába, tehát a királyi jog vonatkozik rá.¹⁵

2.2. Az országgyűlések

Már az 1790-ben tartott országgyűlésen megjelenik a követek utasításában a törekvés, hogy a székely nemzet ősi szabadságát, régi törvényes állapotát mind a személyekre, mind a vagyona nézve állítsák vissza. Az 1809. évi kolozsvári országgyűlése a nemesi felkelést azzal a kikötéssel fogadta el, hogy az adófizetés alá vetett székely köznemesség ezen alkotmányellenes közterhe és a határőrség eltörlésére kerül. Ezen törekvések azonban süket fülekre találtak.¹⁶

Az erdélyi országgyűlés 1811 és 1843 között nem került összehívásra, annak ellenére, hogy Erdély törvényei szerint minden évben országgyűlést kellett volna tartani. I. Ferenc uralkodása alatt az udvar arra törekedett, hogy Erdély alaptörvényei, melyek az 1791-es *Diploma Leopoldinum*-mal megerősítést nyertek „szinte feledésbe menjenek”.¹⁷

A reformkorszak első országgyűlése 1834. május 24-én ült össze, de az élesedő párt-harcok miatt feloszlatták,¹⁸ az uralkodó 1835. február 6-án kelt egyik utolsó leiratában feloszlatta az erdélyi országgyűlést és felfüggesztette az alkotmányt, Estei Ferdinánd főherceget pedig teljhatalmú kormánybiztossá nevezte ki, mely döntéssel lehetőség keletkezett a nyílt önkény bevezetésére.¹⁹ I. Ferenc 1835-ben bekövetkezett halála után V. Ferdinánd került a trónra, azonban az udvar politikája jellegében mit sem változott. 1837-ben ennek ellenére mégiscsak összeült az országgyűlés Nagyszebenben. Terjedelmi okokból kifolyólag ezen országgyűléseken történeteket bővebben kifejteni nem tudjuk.

Jelen dolgozat szempontjából fontos pár szót szentelni azonban az 1841-1843 között Kolozsváron ülésező országgyűlésről. Ez az az országgyűlés, melyen addig leghangsúlyosabban jelenik meg a kiváltságos-kiváltságtalan, jobbágyság-földesúr dichotómiájának problémája mint az alapvető emberi jogok érvényesülését és a gazdasági fejlődést akadályozó tényező.²⁰ Ezen témák komolyabb felvetülése szolgáltatott okot a dolgozatban tárgyalt 1842-es hírlapi vitának megindulásához is. Széchenyi, Kossuth Deák korformáló eszméi megihlették Erdélyt is, mely ugyancsak elmaradott állapotban volt. Az országgyűlés az 1841. december 22-én megtartott ülésnapon feliratban sérelmezik a király felé, hogy a nemes székelység nagy része adó és katonaság terhe alatt sínylődik, és a főhadvezér a székelyek polgári ügyeibe is beleavatkozik.²¹

A rendek 1842. július 21-i feliratukban kérték, hogy a székely nemzetet a határőrség

és az adóztatás súlya alá indíttványozta, hogy csatlakozzon az ország védelméhez, alól, ha az ország védelme érdekében szükséges.

Pálffy János a kolozsvári országgyűlés több feladata a földesúrra és az úrbéresre vonatkozóan az elköltöző úrbéres vaslat születik arról is, hogy mind az alperesi pozíció, mind az alperesi jobbágnak joga van a delemért folyamodást a kapcsolatban is: kimondták a fekvőjokat szerezni és

2.3. Wesselényi Miklós székely

Wesselényi Miklósnak vezető politikusa és a székely nemzet tartásának veszélyeiről az 1830-as évek elejétől az 1830-as évek elejétől törvény elfogadását, a székely sához. A kiváltságrend között a feudális alapv. küzdött. Szembe kellett is.²² Abból indult ki, hogy helyzetben van, és nélkülözhetetlen a kiváltságos rétegből áll, következésképpen a ma kidolgozásánál mintául erdélyinél jóval rendezte reformjai.²³ Fontosnak története az erdélyi törvényes fejlődése – az erdélyi különválása óta más

15 BOZÓDI (3. l.) 207.

16 BOZÓDI (3. l.) 208.

17 SÁNDORFY Kamill: *Erdély reformkorszakának jogtörténete* (Budapest: Effen 2000) 312.

18 BALÁS – DOMOKOS (8. l.) 51.

19 SÁNDORFY (17. l.) 384.

20 Széchenyi, Kossuth Deák korformáló eszméi megihlették Erdélyt is, mely ugyancsak elmaradott állapotban volt.

21 SÁNDORFY (17. l.) 461–462.

22 SZÁDECZKY (5. l.) 36.

23 SÁNDORFY (17. l.) 48.

24 SÁNDORFY (17. l.) 46.

25 SÁNDORFY (17. l.) 48.

26 EGYED Ákos: „Wesselényi Miklós” 1996/3–4. 220.

27 DÉNES Iván Zoltán: István Szellemi Műhely

28 EGYED 1996 (26. l.)

helyzetének szabályozói az „1769-i Bizonyos Punctumok” és II. József jobbágyrendelete, akkor Magyarországon már törvénybe van iktatva az örökváltság lehetősége és a harc már a kötelező örökváltságért folyik.²⁹ Erdélyben az úrbérkérdés megoldása leginkább létkérdés, mivel rendezésének megoldásai akár gyökeresen is megváltoztathatják az ott élő – magyar, székely, szász, román – nemzetiségek egymáshoz való viszonyát.

3. A polémia rövid vázlata

Az országgyűlésekkel párhuzamosan zajlottak a vármegyei és széki gyűlések is. Az Erdélyi Híradóban rendszeresen vázlataiban közölték az Erdély területén megtartott gyűlések legfontosabb történéseit. A polémia nyitóakkordjaként Berzenczey László 1842. február 11-én Marosszéki közgyűlés című tudósításában a következőképpen fogalmazott: „(Dósa Elek) kimondá, hogy urbérnek székelyföldön helye nincs, nem lévén ott ugy nevezett parasztbirtok, nem kapuszám szerinti öszveirat.”³⁰ Dósa Elek kifejtette, hogy az úrbér bevezetése helyett engedményeket kellene tenni birtoklási jogok, a személy sérthetetlenségének, a felperesi pozíció betölthetőségének, illetve az „adó törvényes lábra állításának” tekintetében. A következő ülésnapon pedig Dósa szónoklatában az úrbért személyi és vagyoni részekre osztotta, utóbbiról megjegyezve, hogy ha csak az adó kérdését rendezik, az csupán felszíni megoldás.³¹ Erdemes megjegyezni, hogy Berzenczey ezt az ismertetést olyan lesújtó hangnemben tette, hogy Kemény Pál, ki maga is szem és fültanúja volt a beszédnek – olvasván a tudósítást – ugyan ezen folyóirat hasábjain megjegyezte, hogy emlékezete szerint éppen Berzenczey volt az, aki „az öröm harsány hangulatán nyilatkoztatá ki”, hogy feladva eddigi nézeteit az úrbérről, a kérdés – lévén, hogy többé nem rabszolga és úr, hanem ember és ember közti viszonyról van szó – egység útján kerüljön szabályozásra.³² Ugyancsak a polémia nem kiegyenlített viszonyait és indulatosságát hivatott bizonyítani az a tény, hogy a szerkesztők a nekik nem tetsző, ellentétes véleményen lévő írásokat saját megjegyzéseikkel jelentették meg. Kemény Pál leveléhez hozzáfűzik, hogy a hiteles tudósító nem saját nézete, hanem a történeteknek megfelelően, nem elfogultan írja le a történeteket. Hozzáteszik még, hogy az úrbér szerződéssel való szabályozása a legrosszabb és legelnyomóbb a lehetséges megoldások közül, mivel az tág teret hagy a földesurak túlzó követeléseinek.³³ Dósa Elek február 22-én nyilatkozatot jelentet meg az Erdélyi Híradóban, mondván nem ismeri el a róla írottakat és a szerkesztőség kíséző megjegyzéseit pedig részrehajlónak tartja.³⁴ A vita három fő résztvevője mellett³⁵ mások is jelentettek meg írást a fent említett folyóiratban: Fogarasi P. János Urbéri tervezet című munkájában egy egész – önálló, saját maga által

29 TRÓCSÁNYI Zsolt: *Wesselényi Miklós* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1965) 493.

30 BERZENCZEY László: „Marosszék közgyűlés” *Erdélyi Híradó* 1842/12. 70.

31 BERZENCZEY 1842/12. (30. lj.) 70–71.

32 KEMÉNY Pál: „Marosszéki közgyűlés ügyében” *Erdélyi Híradó* 1842/14. 83.

33 Szerkesztői lábjegyzet: KEMÉNY 1842/14. (32. lj.) 83.

34 DÓSA Elek: „Nyilatkozat” *Erdélyi Híradó* 1842/15. 88.

35 DÓSA Elek, Pálffy János és Berzenczey László.

kidolgozott –törvény Urbéri tervezetek, külön stílusával a fogalmak ügy előbbre viteléhez.

Az egyes vélemény szolgáljon adalékul az a utolsó cikkének címe a’ beküldő úr feleletét, közepe tájt szeliden ki csalhatatlan jelül.”³⁸

4. Az úrbér és egyes

Még az álláspontokat is az úrbér fogalmát. Kül korszak dokumentuma talmát tekintve néhol k szolgálhat többek közö ket születtek, melyek meg elég idő nem állt rende személyeskedésekkel, a szenvedélyes, de inkább ezen polémiaiban, hane a kort egészében látó (valós és vélt kapcsolód meg határozásánál igye

Az első legátfogóbb fogalmaz, hogy Erdély nemesek rendszerére o lyokra. Az első osztályt személy és vagyonszab pedig a nem nemesek t éreztet magában némi vé gyűjtőfogalom, mely m nyozással, az alkotmány osztályba pedig azok ta – akik nem rendelkezne

36 FOGARASI P. János: „Urb 37 SZÖLLŐSI Balázs: „Urbé 61. 369.

38 Szerkesztői megjegyzés: *Erdélyi Híradó* 1842/84. 506

39 PÁLFFY János: „Igénytelei

özsef jobbágyrendelete, íg lehetősége és a harc s megoldása leginkább egváltoztathatják az ott való viszonyát.

gyűlések is. Az Erdélyi én megtartott gyűlések zey László 1842. feb- öképpen fogalmazott: cs, nem lévén ott ugy sa Elek kifejtette, hogy klási jogok, a személy tve az „adó törvényes Dósa szónoklatában az gyezve, hogy ha csak es megjegyezni, hogy hogy Kemény Pál, ki – ugyan ezen folyóirat y volt az, aki „az öröm it az úrberről, a kérdés r közti viszonyról van mia nem kiegyenlített a szerkesztők a nekik eikkkel jelentették meg. saját nézete, hanem a lozzátesszik még, hogy yomóbb a lehetséges eléseinek.³³ Dósa Elek ondván nem ismeri el a rajlónak tartja.³⁴ A vita említtett folyóiratban: onálló, saját maga által

kidolgozott –törvénytervezetet is bemutat,³⁶ hozzászól még a vitához Szöllősi Balázs is *Urbéri tervezetek, különös tekintettel a' székelj földre nézve* című munkájával, mely nyugodt stílusával a fogalmak rendszerezésével, megmagyarázásával igyekszik hozzájárulni az ügy előbbre viteléhez.³⁷

Az egyes vélemények megírása előtt – a hangvétel és az erőarányok megértéséhez – szolgáljon adalékul az a szerkesztői megjegyzés, amely Dósa Elek a témában megjelentetett utolsó cikkének címe alá került: „Publicanusi bűnbánattal vonjuk vissza szavainkat és a' beküldő úr feleletét, mint mulatságos cikket mutatjuk be a' közönségnek 's ha majd közepe tájt szelíden kihanyatlanék olvasóink kezéből, kérjük vegyék ezt éber figyelmök csalhatatlan jeléül.”³⁸

4. Az úrbér és egyes fogalmak jelentéséről

Még az álláspontokat ismertetnénk, elemeznénk, fontosnak tartjuk, hogy meghatározzuk az úrbér fogalmát. Különösen fontos ezen kategóriák meghatározása, mivel a vizsgált korszak dokumentumait kézbe véve hamar szembe tűnik, hogy az egyes fogalmak tartalmát tekintve néhol kevesebb, néhol jelentősebb eltérések mutatkoznak. Ennek okként szolgálhat többek között az is, hogy a Reformkorban megindult változások új jelenségeket szültek, melyek meghatározásához, illetve tartalma feletti konszenzus megkötéséhez elég idő nem állt rendelkezésre. Ugyan ilyen okként felróható az a – csúsztatásokkal, személyeskedésekkel, a saját igazát mindenáron bizonyítani akaró stílussal megtűzdelt – szenvedélyes, de inkább indulatos hangnem, mely egyértelműen kimutatható nem csak ezen polémiában, hanem a kort jellemző számos vitában. A jog történetével foglalkozó, a kort egészében látó (látni akaró) előnyére írható, hogy az egyes folyamatokat – azok valós és vélt kapcsolódási pontjaival együtt – egészében szemlélheti. Az egyes fogalmak meghatározásánál igyekszünk a polémiában használt jelentéseket bemutatni.

Az első legátfogóbb fogalom páros a *kiváltságos-kiváltságtalan* jelzők. Pálffy János úgy fogalmaz, hogy Erdély alkotmánya kiváltságokon alapul, nem csak nemesek és nem nemesek rendszerére osztható a társadalom, hanem kiváltságos és kiváltságtalan osztályokra. Az első osztályba a született vagy honosított nemesség és a – csekély jogokkal személy és vagyonszabadsággal rendelkező – polgárság tartozik. Második osztályba pedig a nem nemesek tartoznak, kiknek semmilyen joguk sincs.³⁹ Noha a szöveg máris éreztet magában némi végletesítést, kijelenthetjük, hogy a kiváltságos kategória széleskörű gyűjtőfogalom, mely magába foglal minden olyan többletjogot mely örökléssel, adományozással, az alkotmányból fakadóan vagy más módon megszerezhető. A kiváltságtalan osztályba pedig azok tartoznak bele – szigorúan a reformkori Erdély állapotát tekintve – akik nem rendelkeznek kiváltságokkal, többletjogokkal. Ezen fogalom meghatározás

36 FOGARASI P. János: „Urbéri tervezet” *Erdélyi Híradó* 1842/15., 16., 18., 19. számokban

37 SZÖLLŐSI Balázs: „Urbérenézetek, különös tekintettel a' székelj földre nézt” *Erdélyi Híradó* 1842/61. 369.

38 Szerkesztői megjegyzés: DÓSA Elek: „Felelet Pálffy János és Berzenczey László urak feleleteikre” *Erdélyi Híradó* 1842/84. 506.

39 PÁLFFY János: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/52. 315–316.

értelemszerűen nem csak végletekig árnyalható, hanem vitatható is, lévén, hogy a jobbágság jogállását tekintve igen erőteljes az alárendeltség.

A második az úrbér és a *közteherviselés* kérdésköre. Noha elsőre egyértelműnek tűnik a különbség, mégis sokszor –retorikai fogásból, vagy éles és egyértelmű elhatárolás hiányában – többször összemossák a két fogalom. Közteherviselés alatt olyan adó értendő, melyet egy ország teljes lakossága – származásra, társadalomban elfoglalt helyére és kiváltságaira tekintet nélkül fizet. Az úrbér kérdés fogalmának meghatározásakor érdemes kitérni arra, hogy a Reformkor Erdélyben sokak úrbér alatt nem jobbágy által a földesúrnak való járadékfizetést,⁴⁰ hanem ennél jóval szélesebb kört a jobbágy személyi jogait is értette. Az Erdélyi Híradó szerkesztője Dósa Elek utolsó a vitához tartozó cikkének utolsó lábjegyzetében határozza meg, mit is értenek egyáltalán úrbér alatt. E szerint a törvényhozásnak joga van szabályoznia a földesúri hatalom korlátait, a jobbágyok szolgáltatásainak mennyiségét, a robot mibenlétét,⁴¹ milyen adót, járadékot és milyen mennyiségben szedhet a földesúr, nemfizetés esetén, milyen eszközei lehetnek jogai érvényesítésére, hogyan szankcionálható, ha a megengedettnél többet vesz el, illetve, hogy örökségéből szabadon elmozdítható-e az úrbéres vagy csak a törvény által taxatív módon felsorolt esetekben?⁴² Dósa Elek –Berzenczey tudósításában megismert – kategóriái közül a vagyoni úrbér fogalma⁴³ egyeztethető meg leginkább a ma ismert kifejezés tartalmi elemeivel.⁴⁴ Fentiek alapján az úrbér alatt bővebben a földesúr és úrbéres közti jogviszonyok összessége, míg szűkebb értelemben az úrbéres a földesúrának járó szolgáltatásait kell érteni. Szóllósi Balázs megjegyzi, hogy önmagában az úrbér rendezése – a jogviszonyok alanyainak köre miatt – a közteherviselés kérdéskörét nem oldja meg, sem a király felé fizetendő adó neme, sem mértéke nincs rendezve.⁴⁵

5. Álláspontok⁴⁶

5.1. Pálffy János

Pálffy János véleményében valójában az erdélyi magyar vármegyék álláspontját ismerhetjük meg. Állást foglal a jogegyenlőség mellett, és a nemzet⁴⁷ legfőbb problémáját a kettős ellentétben határozza meg: a szabadság-szabadosság és a már fent kifejtett jogtalanság-

40 Az úrbér a földesúrnak járó jobbágyi szolgáltatások összességével foglalkozott, mely nemcsak pénzjáradékból állhatott, hanem munka-, és terményjáradékból is. MÁRKUS DEZSŐ: *Magyar Jogi Lexikon* V/1. (Budapest: Pallas 1898 – 1907) 770.

41 Kézzelet vagy ökörrélet.

42 DÓSA ELEK: „Felelet Pálffy János és Berzenczey László urak feleleteikre” *Erdélyi Híradó* 1842/84. 508.

43 BERZENCZEY 1842/12 (30. l.) 70–71.

44 MÁRKUS (40. l.) 770.

45 SZÓLLÓSI 1842/ 61. (3467. l.) 369.

46 Az írásokat nem megjelenésük sorrendjében ismertetjük, hanem a könnyebb érthetőség érdekében résztvevők álláspontja szerint külön-külön.

47 Ebben az értelmezésben a nemzet Erdélyt jelenti.

kiváltság ellentéteit sorra veszi azokat foglalkozik a jobbágy tárgyalja.⁴⁹ Elsőkén mánk szempontjából szerint, az eddigi szűkessége maga helyet költözködésének. Vagy nem tud maga úrbéres – megtagadott kérdés az úrbér annak javítási költsége kétharmadát kell az költözéshez kapcsol javítmányait, építm megvásárlásra kötele törvénytelen követé javítmányt köteles le

Pálffy János a felelősek, mivel Erdély az eszközöket, melyek a jobbágyok helyi azok bevételeit az állami jogokkal való felruh

Néhány székely gondolatok kirobba általa elnevezett – De székely földre béhoz földön *colonicatura*⁵⁵ r. Ő a paraszt-birtokot az úrbér iránt ebből

Kijelenti, hogy m úrbér tervezetét – U

48 PÁLFFY JÁNOS: „Igény

49 PÁLFFY JÁNOS: „Igény

50 PÁLFFY 1842/55. (48

51 PÁLFFY JÁNOS: „Igény

52 PÁLFFY 1842. 1842/5

53 PÁLFFY JÁNOS: „Igény

54 PÁLFFY JÁNOS: „Igény

55 Hübéri kötelekekkel

56 Nemesi földbirtok t

57 PÁLFFY 1842. július 2

ató is, lévén, hogy a jobb-
 óre egyértelműnek tűnik
 s egyértelmű elhatárolás
 ztegherviselés alatt olyan
 , társadalomban elfoglalt
 almának meghatározása-
 úrbér alatt nem jobbágy
 zelesebb kört a jobbágy
 sa Elek utolsó a vitához
 értenek egyáltalán úrbér
 desúri hatalom korlátait,
 41 milyen adót, járadékot
 i, milyen eszközei lehet-
 engedettnél többet vesz
 res vagy csak a törvény
 czev tudósításában meg-
 ető meg leginkább a ma
 att bővebben a földesúr
 ben az úrbéres a földes-
 zi, hogy önmagában az
 ztegherviselés kérdéskörét
 reke nincs rendezve.⁴⁵

álláspontját ismerhetjük
 ob problémáját a kettős
 ent kifejtett jogtalanság-

oglalkozott, mely nemcsak
 us DEZSŐ: *Magyar jogi Lexi-*

re" *Erdélyi Híradó* 1842/84.

nnyebb érthetőség érdeké-

kiváltság ellentéteiben.⁴⁸ *Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről* című tanulmányában sorra veszi azokat a problémákat, melyek nehezítik a polgári átalakulást. Kiemelten foglalkozik a jobbágyság jogaival, azokat az országgyűlés előtt lévő javaslatok szerint tárgyalja.⁴⁹ Elsőként a perek országgyűlés alatti folytatása mellett emeli fel hangját. Témánk szempontjából fontosabb kérdés viszont az úrbéres költözési joga. Álláspontja szerint, az eddigi szabályozás – mely szerint, ha a jobbágy elköltözik földesurától köteleessége maga helyett másikat állítani – helytelen, és teret kell hagyni a jobbágyok szabad költözködésének. Véleménye szerint ezen rendszer teljességgel működésképtelen, mivel vagy nem tud maga helyett állítani, vagy a földesúr – ha nem megfelelő számára az új úrbéres – megtagadja kérését. Pálffy a megoldás az úrbér törvényben látja.⁵⁰ Másik fontos kérdés az úrbéres kártérítési felelőssége, miszerint ha az úrbéres kárt okoz, a kárt és annak javítási költségeit viselni köteles, és túlfizetés esetén az földesúrnak csak az összeg kétharmadát kell az úrbéres részére visszafizetni.⁵¹ Az úrbéres helyzetét harmadrész a költözéshez kapcsolódó járulékos kérdések jelentik: az önkéntesen költöző úrbéres saját javítmányait, építményeit és haszonba vételét adhassa el, de a földesúr saját részére való megvásárlásra kötelezhető ne legyen. Azonban, ha az úrbéres a földesúri önkény vagy törvénytelen követelések miatt kényszerül elköltözésre a földesúr minden építményt és javítmányt köteles legény megfizetni.⁵²

Pálffy János a fenn tárgyalt nézetei után kifejti, hogy ezen kérdések még nem időse-
 serűek, mivel Erdély nagy változás előtt áll. Első lépésként számba kell venni azokat
 az eszközöket, melyek kevesebb megrázkódtatást okoznak, addig pedig biztosítani
 kell a jobbágyok helyzetét.⁵³ Felveti a jobbágyi megváltás lehetőségét és szorgalmazza
 azok bevételeit az alkotmányba. Cél a kiváltságtalan emberek polgárosítása, tulajdonosi
 jogokkal való felruházása.⁵⁴

Néhány székely szék azonban nem hajlandó elfogadni az úrbér rendezését. Ezen
 gondolatok kiobbantójaként pedig Dósa Eleket jelöli meg. Ezt követően ismerteti –az
 általa elnevezett – Dósa-elvet: „hogy ő (Dósa Elek) jelenleg is az úrbért, mint adók alapját,
 székely földre béhozhatóan nem tartja, és mindaddig a' mellett fog lenni, hogy székely
 földön *colonicatura*”⁵⁵ nincs, míg a' vármegyei *alodiaturák*”⁵⁶ is nem fognak adó alatt lenni.
 Ő a paraszt-birtokot a földesúr elidegeníthetetlen birtokának tartja, minden észrevételei
 az úrbér iránt ebből fognak kiindulni.”⁵⁷

Kijelenti, hogy mivel – Dósa Elek úrbér ellenes nézetét átvéve – a székely székek az
 úrbér tervezetét – Udvarhelyszéket kivéve – leszavazták az országgyűlésben, százezrek

48 PÁLFFY JÁNOS: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/52. 315–316.

49 PÁLFFY JÁNOS: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/55. 333–334.

50 PÁLFFY 1842/55. (48. l.) 334.

51 PÁLFFY JÁNOS: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/56. 340.

52 PÁLFFY 1842. 1842/56. (50. l.) 339.

53 PÁLFFY JÁNOS: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/57. 346.

54 PÁLFFY JÁNOS: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/59. 356.

55 Hűbéri kötelekekkel nem terhelt feudális birtoktípus.

56 Nemesi földbirtok típus.

57 PÁLFFY 1842. július 26 (53. l.) 357.

fognak éhezni.⁵⁸ *Pár szó a' Dózsa Elek úr „Nyilatkozat”-ára* című írásában Dósa érveit teljességgel alaptalannak tartja, és véleménye szerint barátja semmi mást nem csinál, csak személyeskedik.⁵⁹ A vitát ettől kezdve inkább az indulatok jellemzik, mint a higgadt ésszerű érvek.⁶⁰

5.2. Berzenczey László

A fiatal országgyűlési képviselő⁶¹ véleményét főleg a székelység privilégiumaival kapcsolatban fejti ki.⁶² Igyekszik bebizonyítani, hogy a jobbágyság jelen van a kiváltságos székely területeken, illetve, hogy adó fizetése nem példanélküli a székelység alkotmányos fejlődésének történetében.⁶³ A székely alkotmánytörténet jellegzetességeit ismerve – tehát, hogy több olyan időszak is volt, amikor a székely kiváltságokat semmibe véve hozott a hatalom döntéseket, állapított meg adót, vett el földeket⁶⁴ – fontosnak tartjuk feltenni a kérdést, hogy egy alapvetően az alkotmányba ütköző (majd később eltörölt) hatalmi aktus szolgálhat-e hivatkozási alapul egy olyan vitában, amely az úrbéres jogait az alkotmányosság talaján kívánják megoldani? Berzenczey radikálisként és Kossuth követőjeként meglehetősen agresszív retorikát használ. Tanulmánya végén a következő megjegyzést teszi: „Végre csak azt jegyzem meg, hogy a' (Dósa Elek) dictatori tekintélyvel dagályoskodó hetvenkedése az elv és életkérdések fejtegetését kisegítőnek, azon kívűl hogy mindig nevelés, csaknem olly rossz eszköz is, mint ölmos bot és bunkós modor.”⁶⁵

5.3. Dósa Elek véleménye

A *Nyilatkozat a' Pálffy János által fölfedezett Dósa-elvre nézve* című írásában Dósa Elek elsőként leszögezi, hogy Berzenczey nem hitelesen közvetített, mivel nem azt mondta, hogy „az úrbér mint adóalapja székely földre nem béhozható”, ahem úgy, hogy „az úrbér a' meny nyiben adó állandó alapja kiszakítását tárgyalja székely földre még nem béhozható”.⁶⁶ Véleménye szerint a kérdés csak akkor rendezhető, ha mindenki birtoka arányában fizet adót. Mivel a nemesség adót nem fizet, ezért a közpénzek egészét az emberi és polgári jogoktól megfosztott nem nemesi rétegeknek kell megfizetnie, ami ezt a súlyt azonban egyre nehezebben tudja viselni. Dósa szerint a helyzet orvoslásához arra lenne szükség, hogy az emberi és polgári jogok helyreálljanak, minden lakos közterhekhez hozzá járul-

58 PÁLFFY 1842. július 26 (53. lj.) 357.

59 PÁLFFY JÁNOS: „Pár szó Dózsa Elek úr „Nyilatkozat”-ára” *Erdélyi Híradó* 1842/72. 438.

60 PÁLFFY JÁNOS: „Szózat” *Erdélyi Híradó* 1842/67. 407.

61 SZABÓ T. Attila (szerk.): *Pálffy János: Magyarországi és Erdélyi urak/ Pálffy János emlékezése I. kötet* (Kolozsvár: Erdélyi Szépművés Céh 1939) 80.

62 BERZENCZEY László: „Jobbágypokról székelyföldön” *Erdélyi Híradó* 1842/78. 473.

63 BERZENCZEY 1842/78. (61. lj.) 473.

64 BALÁS-DOMOKOS (8. lj.) 61–63.

65 BERZENCZEY László: „Jobbágypokról székelyföldön” *Erdélyi Híradó* 1842/79. 479.

66 DÓSA ELEK: „Nyilatkozat a' Pálffy János által fölfedezett Dósa-elvre nézve” *Erdélyi Híradó* 1842/69. 419.

jon, és a közmunkákba lennének: az Erdélyben források a közkiadások alkothatna, és a nemze

Ami az úrbért illeti, adó kiszabásra kerül. D rendje helyreállításra k gyékben is. Az ország az adókat megszabja – székely területek törvé hogyha a megfelelő tör a vármegyei allódiomok nem adta vissza az örök kezében az elajándéko hatályos, tehát a rajta élő nélkül jobbággyi sorban ták volna a tárgyalat elv volna, azáltal, hogy a fő a területekre és a rajtuk a jogviszony alanyainak

6. A kérdés utóélete

6.1. A résztvevők emlékeib

Érdekes megfigyelni, ho emlékeztek vissza, és ho

Amikor Csányi Lászl tapasztalta a Maros szék Dósának kínálta fel, azzal halhatta el, mivel – Lázár ságot elfogadja, két nap képviselőjének Berzenc meglehetősen negatív le Berzenczey László hívei a

67 DÓSA ELEK: „Nyilatkozat” 1842/70. 425.

68 DÓSA. 1842/70. (66. lj.) 4.

69 Dósa ezt megírja Marosszék

70 DÓSA ELEK: *Marosszék* M

műírásában Dósa érveit semmi mást nem csinál, jellemzik, mint a higgadt

ég privilégiumaival kap-
g jelen van a kiváltságos
székelység alkotmányos
egzetességeit ismerve –
tságot semmibe véve
tet⁶⁴ – fontosnak tartjuk
(majd később eltörölt)
amely az úrbéres jogait
dikálisként és Kossuth
ánya végén a következő
ek) diktatori tekintéllyel
kisebítőnek, azon kívül
bot és bunkós modor.”⁶⁵

ban Dósa Elek elsőként
a azt mondta, hogy „az
ogy „az úrbér a’ meny-
nég nem béhozható”.⁶⁶
birtoka arányában fizet
ét az emberi és polgári
mi ezt a súlyt azonban
hoz arra lenne szükség,
terhekhez hozzá járul-

1842/72. 438.

Pályi János emlékezései I. kötet

178. 473.

179. 479.

”Erdélyi Híradó 1842/69.

jon, és a közmunkákból részesülne. Ezen intézkedések több területen jótékony hatással lennének: az Erdélyben élő népek rokonszenve így elnyerhető lenne, lennének elegendő források a közkiadásokra, megszűnnének az osztályok, a nép végre egy nemzettestet alkothatna, és a nemzetiségek közti feszültséget is enyhülne.⁶⁷

Ami az úrbért illeti, elsőként azokat a földeket kell meghatározni, melyek szerint az adó kiszabásra kerül. Nélkülözhetetlen ezen kívül, hogy az országban az alkotmányos rendje helyreállításra kerüljön, nemcsak a székely székekben, hanem a magyar vármegyékben is. Az országgyűlés vezetésének és a törvényhatóságok irányításának – mely az adókat megszabja – újra az erdélyi nemzetek kezébe kell, hogy visszakerüljenek. A székely területek törvényes adó még nem volt, ezért az adózás csak akkor bevezethető, hogyha a megfelelő törvényes biztosítékokkal ellátva nem csak a székelyföldön, hanem a vármegyei allódiumban is bevezetik.⁶⁸ A király a törvényes öröklési rendet felrúgva nem adta vissza az örökséget a székely népnek, hanem eladományozta, aminek következtében az elajándékozott földön a székely jog és kiváltságok helyett a királyi jog lett hatályos, tehát a rajta élő nem nagybirtokos, de kiváltságos székely mindenféle korlátozás nélkül jobbágyi sorban tartható lett volna. Ha az úrbért egész Erdélyre nézve elfogadták volna a tárgyalat elvek mentén, akkor ezen jogtalan helyzetek quasi legitimáltak volna, azáltal, hogy a földesúr és jobbágyi viszonyokat rendező törvény hatálya ezekre a területekre és a rajtuk lévő jogokra és kötelezettségekre is kiterjedt volna, megszabva a jogviszony alanyainak mozgásterét.

6. A kérdés utóélete

6.1. A résztvevők emlékeiből

Érdekes megfigyelni, hogy a vitának milyen utóhatásai voltak, arra a résztvevők hogyan emlékeztek vissza, és hogyan írt róla az utókor.

Amikor Csányi László, Erdély teljhatalmú kormánybiztosa a szabadságharc idején tapasztalta a Maros székben egyre növekvő elégedetlenséget, a kormánybiztosi posztot Dósának kínálta fel, azzal, hogy vegye elejét a további zűrzavarnak. Dósa ezt nem vállalta el, mivel – Lázár Dénes gróf is megjegyezte⁶⁹ – „hogy ha Dósa a kormánybiztosságot elfogadja, két nap alatt agyonveretett volna.”⁷⁰ Ebben az időszakban Marosszék képviselőjének Berzenczey Lászlót választották meg, Dósa Elek megítélése viszont meglehetősen negatív lett: mint Erdély fejlődésének akadályozója került a köztudatba. Berzenczey László hívei a következő gúnyverset költötték többek között Dósa Elekről is:

67 DÓSA ELEK: „Nyilatkozat a’ Pályi János által fölfedezett Dósa-elvre nézve” *Erdélyi Híradó* 1842/70. 425.

68 DÓSA. 1842/70. (66. l.) 425–426.

69 Dósa ezt megírja Marosszék című emlékiratában.

70 DÓSA ELEK: *Marosszék* MOL P 5/b. Erdélyre vonatkozó iratok.

"Aki sánta, csak sántikál,
A rossz kaszás rosszul kaszál,
S mint hogy Petelei pipál,
Éljen pechovich Kemény Pál.
Csúf, ki fészékét legazolja,
S a ki szavát megmásolja,
Drága madár, köszönteletek,
Bőbeszédű Dósa Elek.

Fontos az uniós zászló,
Éljen Berzenczey László.
Mint hogy tégedet szeretünk,
Te leszel egyik követünk.
S figyeljetelek kéresemre,
Másik legyen Antal Imre.
Józan ész és tisztja kebel,
Székel ügghöz e kettő kell."

71

Dósa Elek úgy emlékszik vissza Berzenczey Lászlóra, mint egy jóképű, jó felfogású fiatalemberre, aki azonban rendkívül öntelt és nagyravágó volt, aki a népszerűség elérése érdekében mindent megtett és akinek a politikai tapasztalatlansága nagy veszélybe sodorta a székely népet.⁷² Pálffy János emlékeit az idő minden bizonnyal megszépítette: visszaemlékezésében úgy ír, hogy Dósa Elek megtámadta őt az Erdélyi Híradóban, de nemsokára letette a fegyvert, nem előtte, hanem az ügy igazsága előtt.⁷³ Berzenczeyről viszont annál lesújtóbb véleményt fogalmaz meg, főként a szabadságharc ideje alatt véghezvitt dolgai miatt. Egyenesen őt jelöli meg a szabadság harc idején az erdélyi vérontások okaként.⁷⁴

6.2. Az utókor értékelése

Ürmössy Lajos az Erdély irányadó lapjai című munkájában, melyben az erdélyi írott sajtó kifejlődésének legfőbb pontjait veszi sorra, éppen hogy csak megemlíti a vitában résztvevő egyik tanulmányt.⁷⁵

Bözödi György átvéve Pálffy János gondolatait nem tartja helyesnek Dósa Elek álláspontját. Véleménye szerint ez az álláspont maradi, mely nem állhatott ellent a változások szelének.⁷⁶

Miskolczy Ambrus úgy fogalmaz, hogy Dósa Elek a harmincas évekbeli az ellenállásban játszott fontos szerepe után a negyvenes évekre a reformellenzékkel szembefordított székelyföldi nemesi törekvések egyik főideológusa lett, aki talán akaratlanul játszott negatív következményekkel járó szerepet. Attól tartva, hogy az uralkodó engedelmes eszközeként szolgáló új osztály jöhet létre a jobbágyságból, a székely viszonyokat Dósa úgy magyarázta, hogy a Székelyföldön nincs jobbágyság, a jobbágyság bérlő, tehát nem lehet úrbéri földje, amit a földesúr köteles neki átengedni robot fejében.⁷⁷

71 Egyed Ákos: „Kossuth Lajos és a székelyek 1848-ban” in: DÁVID GYULA (SZERK.): EMLÉKEZÉS KOSSUTH LAJOSRA ERDÉLYBEN 1994-BEN ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK 219. (KOLOZSVÁR: ERDÉLYI MŰZEUM-EGYESÜLET 1994) 33. IDÉZI: CSIZMADIA ANDOR: A MAGYAR VÁLASZTÁSI RENDSZER 1848-1849-BEN (BUDAPEST: 1963) 84.

72 DÓSA ELEK: *Marosszék* MOL P 5/b. Erdélyre vonatkozó iratok

73 SZABÓ T. ATTILA (60. lj.) 1. 133.

74 SZABÓ T. ATTILA (60. lj.) 1. 80 – 84.

75 ÜRMÖSSY LAJOS: *Erdély irányadó lapja (1830-40-es években)* (Kolozsvar: Stief Jenő és társa 1907) 13.

76 BÖZÖDI (3. lj.) 204–223.

77 MISKOLCZY AMBRUS: A konzervatív ellentámadás in: SZÁSZ ZOLTÁN (szerk.): *Erdély története 1830-tól*

Nem értünk egyet a Dósa Elek álláspontja az lett viszont rendezni. Ellen melyek sorra veszik a p utal a közteherviselés s császári-királyi apparátus szabályozását.⁷⁸ Nem ta tívizmus-liberalizmus es rendszerezni⁷⁹, mivel Er ható meg, hanem megk érdekeket, sokkal árnyalt

6.3. A székely úrbérkérdés

1843. február 4-én Tele szerint nincs megelégedv sikerült elfogadni. Elfog fontos törvény. Az első sülnie a közmunkából, a a felperesi pozíciót betölt ingatlant szerezhessenek, kiterjeszti a hivatalviselés sosem léphetett.⁸²

Erdély országgyűlése vényeket. Főbb vonásaib fontossá váló részletben a szolgálmányokat teljesi volt földesurak és a volt felől támadt vitás kérdés egészében majorsági birt szabad tulajdonosa lett.⁸³

napjainkig (Budapest: Akadém 78 DÓSA ELEK: „Nyilatkozat a 425.

79 MISKOLCZY „Konzervatív”

80 Addig az erdélyi jobbágys

81 SÁNDORFY (17. lj.) 505–507

82 SÁNDORFY (17. lj.) 508.

83 HOMOKI-NAGY Mária: „J ben” in: MEZEY BARNA – VÖR ténészek 1848-ról (Budapest: L

6.3. A székely úrbérkérdés sorsa

Erdély országgyűlése 1848-ban külön fogalmazta meg a jobbágyszabadító törvényeket. Főbb vonásaiban azonosak a magyarral, de néhány, a későbbiekben nagyon fontossá váló részletben eltérnek azoktól. A jobbágyság a majorsági parasztszektortól a szolgalmányokat teljesíteni tartoztak. Külön bíróságok felállításáról rendelkeztek a volt földesurak és a volt jobbágyság között földjeik úrbéri vagy majorsági természetű felől támadt viták elintézésére. A székely örökség körébe tartozó birtokokat egészében majorsági birtoknak nyilvánították. A volt jobbágyság úrbéres pedig telkének szabad tulajdonosa lett.⁸³

83 HOMOKI-NAGY Mária: „Jobbágyfelszabadítás és annak nehézségei Magyarországon 1848/49-ben” in: MEZEY BARNÁ – VOROS IMRE (szerk): *A magyar polgári átalakulás alkotmányos forradalma: Jogtörténetek 1848-ról* (Budapest: Logot 2001) 115.

7. Dósa Elek emlékezete

Újabb segítséget adhat a kérdéses polémia megértéséhez, ha pár szót szólunk Dósa Elekről is. Az utókornak szerencséje van a tekintetben, hogy ilyen kérdéses, sokféle képen értelmezhető vita megismerésénél plusz elem is járulhat a tisztábban látáshoz: egészen pontosan azon vizsgálati módszer, hogy jelen kérdést megpróbáljuk a vitában részt vevő Dósa Elek életútjában elhelyezni, így újabb támpontot nyerve, hogy merre is érdemes indulni az értelmezés megkezdésekor.

Dósa Elek életével, munkásságával a mai napig mélyrehatóbban nem foglalkoztak, átfogó mű még nem született, éppen ezért főleg saját korábbi kutatásainkra tudunk támaszkodni. Életútjának részletes ismertetésére azonban ez alkalommal sem kerülhet sor, csupán alaptémánkhoz adalékul szolgáló egyes fontosabb pontok ismertetésére.

Dósa már egészen fiatal korától figyelemmel kísérte mind az erdélyi, mind az anyaországi közéletet,⁸⁴ melyből egyre nagyobb mértékben vette ki a részét. A '30-as évektől kezdve aktív résztvevője a lett Marosszék politikai küzdelmeinek.⁸⁵ A jog alapján nyugvó, mérsékelt szabadelvűséget vallotta, ő saját magát pedig Széchenyi követői közé sorolta⁸⁶, és '30-as években a magyar nemzeti „ellenállás” egyik legnépszerűbb alakjává vált.⁸⁷

Wesselényi Miklós 1833-as erdélyi körútja során Marosvásárhelyre és Marosszékre is eljutott, ahol Dósa Elek volt egyik legfőbb támogatója. Marosszék gyűlésén csak a helyi birtokosok vehettek részt. Dósa Elek kezdeményezésére, a tehetősebbek hozzájárulásával Makfalván egy telket vásároltak, amit Wesselényinek ajándékoztak, aki így fel tudott szólalni a gyűlésen. A báró hálából a makfalvi iskola fölállítását 4000 forinttal támogatta. Később Wesselényi Dósára bízta Károly fiát jogtanulási pályáján.⁸⁸

A szabadságharc idején a függetlenség kimondását követően Csányi László Erdély teljhatalmú kormánybiztosa felkereste, és kérte, hogy vállalja el a Brassó környéki területek kormánybiztosi posztját. Feladata az volt, hogy a zűrzavaros időszak után kezdje meg a törvényes rend helyreállítását. Ehhez Dósa tejhatalmat kapott.⁸⁹ Tevékenységét nem a bosszú és a megtorló szigor jellemezte, hanem a kiegyensúlyozottság és a következetesség. Újraéledt a sajtó is, már azonban cenzúra nélkül.⁹⁰ Feladatai közé tartoztak a terület felszabadításával együtt járó feladatok: a lefegyverzés, az igazgatás újjászervezése. Egészen addig helyén maradt, míg az orosz cári csapatok elérték Brassó határát.⁹¹

84 *Vasárnapi Ujság* 1867/47. 1.

85 FARKAS ALBERT (szerk.): *Országgyűlési Emlékkönyv* (Pest: Heckenast 1867) 400.

86 BALLAGI MÓR (szerk.): *Protestáns Képes Naptár* (Pest: Heckenast 1868) 23.

87 MISKOLCZY „Konzervatív” (76. lj.) 1333.

88 KONCZ József: *A marosvásárhelyi evangélico református kollégium története* (Marosvásárhely: Imreh 1889) 361.

89 Csányi László levele Dósa Elekhez 1849. 04. 19. Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL), Fond X7162. 17670/8

90 MISKOLCZY Ambrus: „Bem erdélyi hadjárata. A forradalmi konszolidáció és ellentmondásai” in: SZÁSZ Zoltán (szerk.): *Erdély története 1830-tól napjainkig* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1986) 1414.

91 Dósa Elek kormánybiztos 1849-1849. MOL Fond F 248

1852. május 5-én 1
9-én Marosvásárhelye
környékének szász lak
bocsájtását, melyre fél
Ő képviselte Maros
országgyűlésen. A gyű
szászok és románok ké
mely alaposan szétszed
ban mély benyomást te
ok nélkül valóság még
egy pár csak a felszólal
nem volt, és így csak eli
szólási jogaitól elállni,
véget érhesen.”⁹⁹

Innentől kezdve Dó
képviselőket Pestre hivi
képviselője vett részt. /
nöke.⁹⁸ 1866 nyarán Dó
munkálata bírálatára létr
1867-ben megnyert

8. Összefoglalás

A fenti sorok elolvasás
fel megválaszolatlan ké
véget, csupán megszák
hozott kérdések azonb
egyek problémáiról, vi
hanem politikatörténet
beri jogok, szabadságje
polgári társadalom kial

92 A pesti hadi törvénysz
Kolozs megyei fiókja Fond

93 Marosvásárhelyi főosko
Colegiul reformat Tirgu-M

94 SZABÓ SAMU: „Dósa Ele
gélíkus Református Főtan

95 Nevét egyaránt írták D

96 ÜRMÖSSY Lajos: *Tirgu-M*
házmegyei Könyvsajtó 189

97 SZABÓ SAMU: „Dósa Ele

98 SZABÓ SAMU 1867 (96. l

99 A Törvénytudományi C
100 BÖZÖDI (3. lj.) 214.

pár szót szólunk Dósa
ilyen kérdéses, sokféle
at a tisztábban látáshoz:
megpróbáljuk a vitában
ntot nyerve, hogy merre

bban nem foglalkoztak,
bi kutatásainkra tudunk
lkalommal sem kerülhet
pontok ismertetésére.

az erdélyi, mind az anya
a részét. A '30-as évektől

⁸⁵ A jog alapján nyugvó,
yi követői közé sorolta⁸⁶,
zerőbb alakjává vált.⁸⁷

rhelyre és Marosszékre
rosszék gyűlésén csak a
, a tehetősebbek hozzá
ek ajándékoztak, aki így
állítását 4000 forinttal
ulási pályáján.⁸⁸

n Csányi László Erdély
a Brassó környéki terü
ros időszak után kezdje
kapott.⁸⁹ Tevékenységét
súlyozottság és a követ
adatokai közé tartoztak a
gazgatás újjászervezése.
k Brassó határát.⁹¹

(7) 400.

3.

rosvásárhely: Imreh 1889)

s Levéltár (továbbiakban:

ció és ellentmondásai" in:
iai Kiadó 1986) 1414.

1852. május 5-én négyévi várfogságra és teljes vagyonek kobzásra ítélték.⁹² Május 9-én Marosvásárhelyen elfogták, először Szebenbe, majd Bécsbe vitték.⁹³ Brassó és környékének szász lakossága azonban a császártól levélben kérte Dósa Elek szabadon bocsátását, melyre fél évvel később sor is került.⁹⁴

Ő képviselte Marosvásárhelyt az 1865 novemberében Kolozsváron megnyíló erdélyi országgyűlésen. A gyűlésen igen hosszú és heves viták zajlottak magyarok, székelyek, szászok és románok között. December 5-én Dósa egy két és fél órás beszédet tartott, mely alaposan szétcsúszta az unióellenesek állításait. „Az országgyűlési követekre azonban mély benyomást tett a Dózsa Elek⁹⁵ beszéde. Látni való volt, hogy ily beszéd után ok nélkül valóság még továbbra is vitázni a magyaroknak, a mint hogy alig is élt még egy pár csak a felszólalási jogával. Dózsa beszédje után az ellenfél támadására több tér nem volt, és így csak elismerést érdemeltek azok a férfiak, kik elég önmegadással bírtak szólási jogaiktól elállni, hogy végre a kapacitálhatatlan ellenféllel szemben a tárgyalás véget érhesen.”⁹⁶

Innentől kezdve Dósa legfőbb célja Erdély és Magyarország uniója volt.⁹⁷ Az erdélyi képviselőket Pestre hívták az országgyűlésbe, amelyen Dósa ismét mint Marosvásárhelyi képviselője vett részt. A minisztérium újrászervezésekor lett a képviselőház egyik alelnöke.⁹⁸ 1866 nyarán Dósát választották a törvénykezési ügyben az igazságügy-miniszteri munkálat bírálatára létrehozott tizenötös bizottság elnökének.

1867-ben megnyerte a Tudományos Akadémia nagydíját.⁹⁹

8. Összefoglalás

A fenti sorok elolvasása után joggal maradhat az olvasóban hiányérzet, merülhetnek fel megválaszolatlan kérdések. A dolgozat tárgyát képező hírlapi vita ugyanis nem ért véget, csupán megszakadt,¹⁰⁰ bármiféle konklúzió nélkül. A vita és az általa felszínre hozott kérdések azonban remek karképet adnak a reformkori Erdély átalakulásának egyes problémáiról, vitáiról, véleményeiről. Jól elemezhető nem csak jogtörténeti, hanem politikatörténeti, eszmetörténeti szempontból is. Megvizsgálható az egyes emberi jogok, szabadságjogok meggyökereződése, a feudális rendszer ledőlése és egy új polgári társadalom kialakulása. Megfigyelhető azonban az is, hogy hogyan kerülnek a

92 A pesti hadi törvényszék ítélete 1852. május 5. Román Állami Levéltár (továbbiakban: RÁL) Kolozs megyei fiókja Fond Dósa Elek

93 Marosvásárhelyi főiskola előjárósága az Egyházi Főtanácsnak RÁL Maros megyei fiókja Fond Colegiul reformat Tirgu-Mures: Documente scolare 2035.

94 SZABÓ SAMU: „Dósa Elek életrajza” in: K. PAPP Miklós: *Kolozsvári Nagy Naplár*. (Kolozsvár: Evangélikus Református Főtanoda 1866) XVII.

95 Nevét egyaránt írták Dósának és Dózsának is.

96 ÜRMÖSSY Lajos: *Tizenhét év Erdély történetéből 1949. július 19. - 1866. április* (Temesvár: Csanád-egyházmegyei Könyvsajtó 1894) 243–245.

97 SZABÓ SAMU: „Dósa Elek életrajza” *Székely Közöny* 1867/35. 277.

98 SZABÓ SAMU 1867 (96. lj.) 277.

99 A Törvénytudományi Osztály értekezleti jelentése 1867 MTA Kézirattár RAL: 271/1867

100 BÓZÓDI (3. lj.) 214.

politikai álláspontok a jogi, gazdasági érvek fölé, és hogyan kerülnek egyes az általános közgondolkodásnak ellentmondó – azonban egyáltalán nem biztos, hogy helytelen következtetéseken, meglátásokon alapuló – vélemények támadások keresztjébe, és azok hogyan ítéltetnek meg az utókor szerint.

Felhasznált irodalom

A vita részét képező írások

- BERZENCZEY László: „Marosszéki közgyűlés” *Erdélyi Híradó* 1842/11.
 BERZENCZEY László: „Marosszéki közgyűlés” *Erdélyi Híradó* 1842/12.
 BERZENCZEY László: „Marosszéki közgyűlés” *Erdélyi Híradó* 1842/13.
 BERZENCZEY László: „Marosszéki közgyűlés”. *Erdélyi Híradó* 1842/57.
 BERZENCZEY László: „Marosszéki közgyűlés” *Erdélyi Híradó* 1842/58.
 BERZENCZEY László: „Jobbágyokról székelyföldön” *Erdélyi Híradó* 1842/78.
 BERZENCZEY László: „Jobbágyokról székelyföldön” *Erdélyi Híradó* 1842/79.
 DÓSA Elek: „Nyilatkozat” *Erdélyi Híradó* 1842/15.
 DÓSA Elek: „Nyilatkozat a’ Pálffy János által fölfedezett Dósa-elvre nézve” *Erdélyi Híradó* 1842/69.
 DÓSA Elek: „Nyilatkozat a’ Pálffy János által fölfedezett Dósa-elvre nézve” *Erdélyi Híradó*, 1842/70.
 DÓSA Elek: „Felelet Pálffy János és Berzenczey László urak feleleteikre” *Erdélyi Híradó* 1842/84.
 FOGARASI P. János: „Úrbéri tervezet” *Erdélyi Híradó* 1842./15.
 FOGARASI P. János: „Úrbéri tervezet” *Erdélyi Híradó* 1842/16.
 FOGARASI P. János: „Úrbéri tervezet” *Erdélyi Híradó* 1842/18.
 FOGARASI P. János: „Úrbéri tervezet” *Erdélyi Híradó* 1842/19.
 KEMÉNY Pál: „Marosszéki közgyűlés ügyében” *Erdélyi Híradó* 1842/14.
 PÁLFFY János: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/52.
 PÁLFFY János: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/55.
 PÁLFFY János: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/56.
 PÁLFFY János: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/57.
 PÁLFFY János: „Igénytelen nézetek korunk hatalmas igényeiről” *Erdélyi Híradó* 1842/59.
 PÁLFFY János: „Szózat” *Erdélyi Híradó* 1842/67.
 PÁLFFY János: „Szózat” *Erdélyi Híradó* 1842/68.
 PÁLFFY János: „Pár szó Dózsa Elek úr „Nyilatkozat”-ára” *Erdélyi Híradó* 1842/72.
 SZÓLLÓSI Balázs: „Urbénnézetek, különös tekintettel a’ székely földre nézt” *Erdélyi Híradó* 1842/61.

Szakirodalom

- BALÁS Gábor – DOM
 sági és Jogi Köny
 Intézete közös ki
 BÓNIS György: *Magy*
 tem 1942).
 BOZÓDI György: „A
 lozsvár 1935–1944
 Könyvkiadó 1991
 DÉNES Iván Zoltán:
 Bibó István Szell
 DÓSA Elek: *Erdélyi*
törvényszerűen költ,
 lozsvár: Evangeli
 EGYED Ákos: „Kossi
 lékezés Kossuth Laj
 Erdélyi Múzeum-
 EGYED Ákos: *Székely*
 archivportal.hu/d
 EGYED Ákos: „Wesse
 Múzeum 1996/3 –
 FARKAS Albert (szerk
 HOMOKI-NAGY Mári
 1848/49-ben” in:
alkotmányos forrada
 MÁRKUS Dezső: *Magy*
 MISKOLCZY Ambrus:
története 1830-tól na
 MISKOLCZY Ambrus:
 mondásai” in: Sz
 Akadémiai 1986).
 Nathalie KÁLNOKY: *A*
 2007).
 BALLAGI Mór (szerk.):
 SÁNDORFY KAMIL: *E*
 SZÁDECZKY KARDÓS I
 Akadémiai Kiadó
 SZABÓ Samu: „Dó’sa I
 (Kolozsvar: Evang
 SZABÓ Samu: „Dósa I
 SZABÓ T. Attila (szerk

erülnek egyes az általános
m. biztos, hogy helytelen
adások keresztüztébe, és

842/11.

842/12.

842/13.

842/57.

842/58.

radó 1842/78.

radó 1842/79.

vre nézve” Erdélyi Híradó

vre nézve” Erdélyi Híradó,

leleteikre” Erdélyi Híradó

842/14.

Erdélyi Híradó 1842/52.

Erdélyi Híradó 1842/55.

Erdélyi Híradó 1842/56.

Erdélyi Híradó 1842/57.

Erdélyi Híradó 1842/59.

hi Híradó 1842/72.

ldre nézt” Erdélyi Híradó

Szakirodalom

BALÁS Gábor – DOMOKOS Andrea: *Erdély rövid jogtörténete 1947-ig* (Budapest: A Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó és a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete közös kiadványa 1991).

BÓNIS György: *Magyar jog-székely jog* (Kolozsvár: M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem 1942).

BÖZÖDI György: „A székely társadalom 1848-ban” in: ZÁHONY Éva (szerk.): *Hitel - Kolozsvár 1935–1944*. II. kötet. Tanulmányok, repertórium (Kolozsvár: Bethlen Gábor Könyvkiadó 1991).

DÉNES Iván Zoltán: *Liberális kihívásokra adott konzervatív válasz* (Budapest: Argumentum, Bibó István Szellemi Műhely 2008).

DÓSA Elek: *Erdélybéli jogtudomány, melyet az alkotmányos Erdélyben az 1000-dik év óta törvényszerűen költ, s az 1849-dik évig érvényességgel bírt törvények és szokások szerint* (Kolozsvár: Evangelico Református Főtanoda Nyomdája 1861).

EGYED Ákos: „Kossuth Lajos és a székelyek 1848-ban” in: DÁVID Gyula (szerk.): *Emlékezés Kossuth Lajosra Erdélyben 1994-ben Erdélyi Tudományos Füzetek* 219. (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület 1994).

EGYED Ákos: *Székelykérdések az 1848-i erdélyi országgyűlésen*. Forrás: <http://www.hbml.archivportal.hu/data/files/144805878.pdf> (2014. 03. 20.)

EGYED Ákos: „Wesselényi Miklós és a jobbágyfelszabadítás Erdélyben 1848-ban” *Erdélyi Múzeum* 1996/3 – 4.

FARKAS Albert (szerk.): *Országgyűlési Emlékkönyv*. (Pest: Heckenast 1867).

HOMOKI-NAGY Mária: „Jobbágyfelszabadítás és annak nehézségei Magyarországon 1848/49-ben” in: Mezey Barna – Vörös Imre (szerk.): *A magyar polgári átalakulás alkotmányos forradalma: Jogtörténészek 1848-ról* (Budapest: Logot 2001).

MÁRKUS Dezső: *Magyar Jogi Lexikon*. VI. (Budapest: Pallas 1898 – 1907).

MISKOLCZY Ambrus: „A konzervatív ellentámadás” in: SZÁSZ Zoltán (szerk.): *Erdély története 1830-tól napjainkig* (Budapest: Akadémiai 1986).

MISKOLCZY Ambrus: „Bem erdélyi hadjárata. A forradalmi konszolidáció és ellentmondásai” in: SZÁSZ Zoltán (szerk.): *Erdély története 1830-tól napjainkig* (Budapest: Akadémiai 1986).

NATHALIE KÁLNOKY: *A nemes székely nemzet konstitúciói és privilégiumai* (Csíkszereda: Pallas 2007).

BALLAGI Mór (szerk.): *Protestáns Képes Naptár* (Pest: Heckenast 1868).

SÁNDORFY KAMILL: *Erdély reformkorszakának jogtörténete* (Budapest: Effo 2000).

SZÁDECZKY KARDOS Lajos: *A székely nemzet története és alkotmánya* Reprint (Budapest: Akadémiai Kiadó 1993).

SZABÓ Samu: „Dósa Elek életrajza” in: K. PAPP Miklós (szerk.): *Kolozsvári Nagy Naptár* (Kolozsvár: Evangéliko Református Főtanoda 1866).

SZABÓ Samu: „Dósa Elek életrajza” *Székely Közlöny* 1867/35.

SZABÓ T. Attila (szerk.): *Pálffy János: Magyarországi és Erdélyi urak/ Pálffy János emlékezései*

- (Kolozsvár: Erdélyi Szépművészeti Céh 1939).
- TRÓCSÁNYI Zsolt: *Wesselényi Miklós* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1965).
- ÜRMÖSSY Lajos: *Erdély irányadó lapja (1830-40-es években)* (Kolozsvár: Stief Jenő és társa 1907).
- ÜRMÖSSY Lajos: *Tizenhét év Erdély történetéből 1949. július 19. - 1866. április* (Temesvár: Csanád-egyházmegyei Könyvsajtó 1894).
- Vasárnapi Ujság* 1867/47.

Levéltári anyagok

- Csányi László levele Dósa Elekhez 1849. 04. 19. MOL, Fond X7162. 17670/8
- Dósa Elek kormánybiztos 1849-1849. MOL Fond F 248
- A pesti hadi törvényszék ítélete 1852. május 5. RÁL Kolozs megyei fiókja Fond Dósa Elek Marosvásárhelyi főiskola előjárósága az Egyházi Főtanácsnak RÁL Maros megyei fiókja Fond Colegiul reformat Tirgu-Mures: Documente scolare 2035.
- A Törvénytudományi Osztály értekezleti jelentése 1867 MTA Kézirattár RAL: 271/1867
- Dósa Elek: *Marosszék* MOL Fond P 5/b. Erdélyre vonatkozó iratok

NÉMETH SZABOLCS

RENDELKEZÉS JOGI SORSÁRÓL JOGRENDSZER

1. Bevezetés

Vitán felül áll, hogy az internet vált, ahogy az is, hogy a jogi életben olyan drasztikus változást tartani. E dolgozatnak a célja a jogi élet átírásának, esetleg a jogi élet néhány meglepő adat, a jogi munka a modern jogi szabályokat alkotó szabályok az interneten 1 perc alatt olyan méretű filméneke.² Ha csak az a legjelentősebb) szegmense millió e-mailt fog az online fejlődő online tartalom liárd aktív felhasználója 18%-a rendelkezik már témánkkal az a tény, mely szerint nagyjából közösségi oldalon, mely A téma vizsgálatako rendelkezik az ilyen ad

- 1 LAMM, James D.: *Oh, W* SEMINAR, October 21, 2012
- 2 Cisco Visual Network Index, http://www.cisco.com/c/en/us/solutions/network_vision/paper_c11-481360.pdf (letöltés ideje: 2014.04.10)
- 3 RADICATI, Sara PhD; http://www.statisticbrain.com/wp/wp-content/uploads/2014/04/letöltés_ideje_2014.04.10.pdf (letöltés ideje: 2014.04.10)
- 4 <http://www.statisticbrain.com/>
- 5 <http://readwrite.com/awesome/~oCIhb9ftsgiTQ2>